

Nejběžnějším nařčením bývá označení populismu za „antidemokratický“

Autor: Greg Johnson

Populisté usilují o to vyrvat lidovládu z rukou zkorumpovaných elit. Ty se přirozeně brání: nejběžnějším nařčením elitních komentátorů bývá asi označení populismu za „antidemokratický“. Jak píše Yascha Mounk, populismus staví problém jako „lid versus demokracie“. Chci však ukázat, že populismus není antidemokratický, nýbrž antiliberální. (Viz také recenzi Mounkovy knihy *Lid vs. demokracie* z pera Donalda Thoresena.)

Řada kritiků populismu jej obviňuje, že je skrytou formou bělošské politiky identity, kritikové bělošské politiky identity ji zas označují za populistickou. Populismus a bělošská politika identity tak sice jsou dva samostatné fenomény, jež se ovšem někdy překrývají. Rád bych ale prokázal svou tezi, že populismus se s politikou bělošské identity vzájemně doplňují, takže nejsilnější formy bělošské politiky identity jsou populistické a nejsilnější formy populismu zas identitární. Nejprve si však musíme vyjasnit, co to vlastně populismus je.

Politická ideologie nebo politický styl?

Jedno z povrchnějších hodnocení populismu jej odbývá coby nikoliv politickou ideologií, ale jednoduše „politický styl“. Jako ideologie se označuje soubor zásad, coby politický styl způsob aplikace a komunikace těchto politických zásad. Přesvědčení, že populismus je pouze politický styl, vychází ze skutečnosti, že existují **pravicový** i **levicový** populismus. Jak by se tedy mohlo jednat o jednotnou ideologii? Samozřejmě však existují levicový i pravicový liberalismus, což ovšem neznamená, že by liberalismus nebyl politickou ideologií, nýbrž pouhým stylem politiky.

Zásady populismu

Stejně jako se pravicový i levicový liberalismus odvolávají na společné politické principy, i populisty na obou stranách pravolevého spektra spojují jisté základní politické ideje:

Všichni populisté se zaštitují zásadou suverenity lidu. Suverenita znamená nezávislost lidu na jiných skupinách. Suverénní národ je pánem svých vnitřních záležitostí. Může tak usilovat a své vlastní cíle a záměry, na rozdíl od podřízenosti plánům jiných, ať už jde o cizí národ nebo monarchu. Lidová suverenita znamená, že jediná legitimní vláda je ta „lidu a pro lid“, tj. taková, v níž se (1) lidé nějakým způsobem podílejí na vládě, tedy si vládnou sami a (2) stát jedná v zájmu lidu coby celku, pro obecné blaho.

Všichni populisté při své politické mobilizaci vycházejí z přesvědčení, že vládu lidu si uzurpovala hrstka **politických insiderů**, jež si neprávem přisvojili jeho právo na sebevládu a kteří drží moc pro zájmy své kliky nebo cizí mocnosti, rozhodně však nikoliv v zájmu národa jako celku. Populisté proto varují, že se politický systém octnul v krizi.

Všichni populisté se shodují, že lidovou suverenitu je třeba obnovit (1) větším zapojením lidí do politiky, (2) pak nahrazením proradných elit oddanými služebníky lidu. Populisté se tak označují za zachránce lidové suverenity v čase krize.

Dvojí pojetí „lidu“

Když populisté označují lid za suveréna, mají na mysli celý lid jako takový. Tam, kde „lid“ staví do protikladu k „elitám“, jedná se o kontrast drtivé většiny politických outsiderů a elit, politických insiderů. Cílem populistů je obnova jednoty suverénního lidu odstraněním neslučitelnosti zájmů elit a lidu.

Etnický a občanský národ

Rozlišujeme dvě základní pojetí národa: *etnické* a *občanské*. Etnická skupina je spolu spojena pokrevně, kulturně i historicky. Jde o značně rozšířenou rodinu se společným jazykem i dějinami. Etnické skupiny se nutně formují v určitém prostoru, ne vždy tam ale nutně zůstanou. Občanské pojetí národa je konstrukt, jenž se pokouší vtisknout jednotu společnosti složené z různorodých etnických skupin, které nemají společný původ, kulturu ani historii. Podle občanských nacionalistů se tak člověk může stát Britem, Američanem nebo Švédem jednoduše nařízením vlády, např. udělením občanství.

Síla etnického nacionalismu vychází z jednoty a stejnorodosti. Etnicky vymezené skupiny se

zvětšují především přirozeně (tj., reprodukcí), byť se odjakživa rozumělo, že jisté cizince lze „naturalizovat“, asimilovat do národní politické jednotky, ovšem se značným úsilím a jen v nepočetných případech. Občanský nacionalismus se o tuto sílu v jednotě opřít nemůže, což se ovšem snaží zmírnit svou občanskou ideologií a početní převahou – teoreticky totiž může mít v kapse doklady vydané jediným centrálním státem každý obyvatel planety.

Občanský národ je ryzím sociálním konstruktem, předloženým shora souboru lidí, kteří nemusejí mít společného o mnoho víc než dvě dolní končetiny a vlastnictví občanského průkazu tohoto politického celku. Občanské pojetí národa tak jde ruku v ruce s radikálně nominalistickou pozicí, že ve skutečném světě existují výhradně jednotlivci, nikoliv skupiny.

Etnický národ je ale čímsi mnohem víc než jen sociálním konstruktem. Za prvé jsou příbuzenské skupiny skutečnou biologickou kolektivní entitou. Krom toho, jakkoliv se etnické skupiny odlišují od biologicky příbuzných skupin odlišnostmi v jazyku, kultuře a historii, evoluční společenské zvyklosti jako jazyk nebo kultura svou vahou převyšují legislativní normy a další společenské konstrukty.

Etnické národy mohou žít i bez svého vlastního státu – na světě najdeme takovýchto národů beze státu celou řadu. Občanský národ však bez státu není dost dobře možný. Občanské politické jednotky jsou tak výtvozem elit stojících v čele států.

Populismus a elitářství

Populismus sám sebe definuje proti elitářství. Populisté však nebrojí proti elitám jako takovým, mají pro to dva základní důvody: vymezují se proti takovým elitám, jež nejsou součástí lidu a které jej vykořisťují. Naopak podporují takové elity, jež jsou organickou součástí národa a pracují jako služebníci jeho obecného blaha.

Populisté nepopírají rozdíly v inteligenci, ctnosti a umu mezi lidmi a důležité posty proto chtějí obsadit těmi nejkvalitnějšími lidmi. Zároveň však chtějí i záruky, že elity pracují pro obecné blaho společenství, nikoliv své vlastní partikulární (nebo cizí) zájmy. Proto plédují za účinné mechanismy lidové kontroly moci elit, ruku v ruce se zformováním nových elit, organických spjatých s lidem, ochotných postavit obecné blaho nad své soukromé zájmy.

Populismus a klasické republikánství

Když politologové či komentátoři mluví o dějinách populismu, začínají většinou od agrárních hnutí 19. století, jako byli ruští *narodnici* nebo americká *People's Party*. I tito průkopníci moderního populismu ale hledali inspiraci v dějinách, konkrétně antických republikách, zejména v římském „smíšeném režimu“.

Nejvlivnějším teoretickým pojednáním o smíšených režimech je Aristotelova *Politika*. (Viz také mou esej „Úvod do Aristotelovy *Politiky*“). Aristoteles si všímá, že společnosti může vládnout jediný člověk, úzká skupinka nebo početná masa. Nikdy jí však nemohou vládnout všichni, jelikož v každém lidském společenství nutně najdeme i takové, kteří nejsou s to podílet se na

rozhodování o jeho směřování, ať už to jsou nedospělé děti, psychicky nemocní nebo senilní senioři.

Aristoteles dále říká, že jeden, hrstka i mnozí mohou vládnout se zřetelem hlavně na své frakcionářské zájmy, nebo naopak obecné blaho. Pokud samovládce vládne pro obecné blaho, jedná se o monarchii, jestliže uspokojuje své osobní zájmy, máme co do činění s tyranem. Když úzká skupina spravuje stát v souladu s obecným blahem, hovoříme o aristokracii, činí-li tak především pro vlastní zájmy, je to oligarchie. Pokud mnozí spravují svou zemi v duchu usilování o obecné blaho, nastolili *politeiu*. Jestliže ovšem zohledňují hlavně své partikulární zájmy, degradoval tento režim v demokracii.

Za povšimnutí jistě stojí, že podle Aristotela je demokracie špatná už z definice a že pro blahodárnou formu všelidové vlády musel přijít s novým termínem „*politeia*“ – zjevně to považoval za natolik obtížně představitelný fenoménem, že se jej dosud nikdo ani nepokusil pojmenovat.

Aristoteles si uvědomoval, že vláda jednoho či hrstky nutně znamená vládu bohatých, bez ohledu na to, zda je politická moc bohatstvím koupěna, nebo jí je naopak k získání bohatství užito. Proto lidovláda bez výjimky posiluje nemajetné vrstvy. Velice chudí však mají sklony k vykořeněnosti, podlézavosti či chamtivosti. Živnostníci a lidé ze středních vrstev vůbec však mají větší zájem na budoucím vývoji, schopnost plánovat v delším časovém horizontu i dostatek volného času věnovat se politice. Proto bývají lidové vlády stabilnější tam, kde se opírají o střední vrstvy a naopak chaotické tehdy, když vkládají příliš velkou moc nejchudším segmentům společnosti.

A konečně Aristoteles vyzoroval, že režim schopný integrovat prvky vlády jednotlivce, úzké vrstvy i mnohých pravděpodobněji povládně s ohledem na obecné blaho, nejen proto, že všechny skupiny mají zájem na správě věcí veřejných, ale také kvůli jejich vzájemné žárlivosti na ochrany svých privátních zájmů před zásahy ostatních. Aristotela tak můžeme označit za prvního teoretika „smíšeného režimu“, byť i on vlastně „jen“ zaznamenal fungování skutečných soudobých smíšených režimů jako ten **lakedaimonský**.

Od aristotelských premis nevede k modernímu populismu cesta nijak spleťtá: jeho myšlenka obecného blaha dobře poslouží jako opora ideje lidové suverenity tj. zásady, že legitimní vláda musí v první řadě brát zřetel na obecné blaho národa.

Krom toho považoval řecký filozof za nejlepší záruku legitimacy vlády umožnit podíl na vládě širokým lidovým vrstvám, především těm středním. Obvyklou formou vlády v lidských společnostech je moc jednoho nebo hrstky nad směřováním společnosti. Pokud však elity řídí společenství sobecky a utlačují je, lidé to přirozeně chtějí napravit prostřednictvím požadavku účasti na vládě. Samozřejmě mohou své moci využít k uspokojení svých „třídních“ zájmů, z čehož ostatně pramení tradiční obavy z demokratického zřízení. Je-li však lidovláda nespravedlivá, zpravidla také postrádá stabilitu. Aby byla stabilní a přínosná, musí proto lidová vláda usilovat o blaho společnosti jako celku.

Za největšího teoretika lidové suverenity je obvykle považován Jean-Jacques Rousseau, který ve své knize *O společenské smlouvě* označuje za zdroj suverenity a legitimacy obecnou vůli. Co že to obecná vůle je? Obecná vůle usiluje o obecné blaho, jež však není konvencí ani výtvořem obecné vůle, ale objektivní skutečností, již je třeba nejprve nalézt a následně prostřednictvím politické akce uskutečnit.

Rousseau rozlišuje obecnou vůli od vůle všech: obecná vůle je, co bychom měli chtít, vůle všech pak, to co zrovna chceme. Tato vůle všech se však může mýlit, proto nelze k obecné vůli dospět prostým průzkumem veřejného mínění.

Rousseau dokonce nevyklučuje ani možnost, že elita či diktátor mohou znát obecnou vůli lépe než široké masy. Ať už se k ní však dospívá jakkoliv a bez ohledu na to, kdo je takříkajíc „u vesla“, zůstává prvotním zdrojem politické legitimacy obecné blaho národa.

Populismus a zastoupení

Populismus bývá neřídka spojován s demokracií „přímou“ namísto té „zastupitelské“. Populisté ve většině případů podporují referenda a plebiscity, kde se elektorát jako celek vyjádří k důležité otázce, před jejich řešením zvolenými parlamentními zástupci. Ve skutečnosti však nic takového, jako přímá demokracie, kde by konal celý lid, neexistuje. Dokonce i při plebiscitu vždy někteří lidé zastupují zájmy ostatních. Proto je v demokracii jistá míra zastoupení nevyhnutelná.

Člověk může hlasovat jedině v současném okamžiku, lid však netvoří pouze jeho stávající příslušníci, ale také ti bývalí a budoucí. Záleží nám i na našich předcích, vždyť to oni společnost vytvořili a předali nám ji. To oni nastavili měřítko, podle nichž fungujeme. A právě tak jako naši předkové nežili jenom pro sebe, ale i pro své potomstvo, ovlivní naše rozhodnutí životy budoucích generací. Proto musejí při každém demokratickém rozhodnutí živí zastupovat také zájmy zesnulých i dosud nenarozených.

Krom toho jsou někteří příslušníci stávající generace na zapojení do politického života příliš mladí, jiné zase diskvalifikuje zdravotní indispozice. Základním principem pro vyloučení živých z elektorátu je předpoklad, že by snížili kvalitu politického rozhodování. Přesto však zůstávají součástí národa a i oni mají skutečné zájmy, které proto musejí zastupovat voliči.

Kromě toho se ale rozlišuje i mezi dospělými a duševně způsobilými, což znamená další omezení voličstva, opět s cílem zvýšit úroveň politického rozhodování. Tak by třeba podle mnohých mělo být volební právo omezeno jen na muže (přirozené ochránce společnosti, považované obecně řečeno za racionálnější než ženy), vlastníky nemovitostí (jelikož toho mají více co ztratit), rodiče dětí (kteří mají hmatatelnější zájem na budoucnosti) nebo veterány armádní služby (kteří prokázali svou připravenost položit v případě nutnosti život za blaho celku). Ale opakují, všichni lidé vyloučení z politického života zůstávají součástí národa a jejich zájmy nelze pošlapávat. Proto musejí být zastoupeny voliči.

A tak i při plebiscitech zastupuje celek-lid jen jeho část, elektorát. Pokud navíc není účast ve

volbách povinné, zdaleka ne celý elektorát přijde k urnám. Lidé, kteří k volbám chodí, tak zastupují i ty, kteří tak nečiní.

Až doposud v našem myšlenkovém experimentu vůbec nevystala otázka zastupitelské demokracie, což celý proces posouvá o krok dál. Zvolený zástupce může zastupovat stovky tisíc nebo i miliony voličů. Ti zase svým způsobem reprezentují oprávněné nevoliče, spolu s těmi, kdo oprávněni volit nejsou - i těmi, kdo volit nemohou, protože jsou po smrti nebo se dosud nenarodili. Dosud nenarození představují neurčité, v našich nadějích však obvykle nekonečné množství příslušníků našeho věčného národa. Zdá se bezmála neuvěřitelné, že takovéto spousty by mohly být účinně zastoupeny poměrně nevelkým počtem zastupitelů (v USA jde o 535 kongresmanů a senátorů za více než 300 milionů žijících a nespočetné miliardy mrtvých a dosud nenarozených). Nezapomínejme ani na to, že v podstatě všichni moderní politici se zapáleně označují za obhájce blaha celého lidského druhu.

Přesto jsme dosud nezdolali nejvyšší vrcholek, jelikož lidé celkem přirozeně vnímají prezidenta, premiéra nebo panovníka - tedy jediného člověka - jako zástupce zájmů celého národa. I když takto ústava jejich kompetence nevymezuje, mohou vyvstat okolnosti, třeba při výjimečných situacích, kdy se od těchto vůdců očekává, že vytyší nejlepší řešení pro blaho národa a budou podle toho jednat.

Proto asi nepřekvapí, že pro leckterého cynika je samotná myšlenka suverénního lidu, obecného blaha nebo schopnosti je politicky zastupovat mýtem a bludem. Nebylo by lepší nahradit tyto mýty hmatatelnou realitou v podobě sobeckých jednotlivců a hodnotově neutrálních institucí, které je v poklidu nechají usilovat o své malé osobní blaho?

Netrvá však dlouho odhalit, že suverénní jednatel a „neviditelná ruka“ se při bližším pohled ukazují být ještě problematičtější než suverénní lid a jeho vtělení. Od přímé demokracie v menších městech až po lidová povstání proti komunismu totiž máme četné a velice skutečné příklady suverénního lidu, který aktivně koná. Máme i historické příklady vůdců zastupujících suverénní lid, schopných vytyčit kurz k obecnému blahu a jednat k jeho zajištění.

Není pochyb, že suverénní lid skutečně dokáže vykonávat moc pro své obecné blaho. Jak se to děje, však zůstává zahaleno rouškou tajemství. Proto se lidová suverenita znovu a znovu hroutí, aby se v reakci na to obratem formovala populistická hnutí s cílem vrátit moc do rukou lidu.

Populismus a demokracie

Označení populismu za antidemokratický se nezakládá na pravdě. Populismus totiž není nic jiného než další slovo pro demokracii ve smyslu lidové suverenity a propůjčení politické moci „mnoha“ (tj. drtivé většině obyvatelstva). Vládnoucí elity spatřují v populismu ohrožení „demokracie“, protože jsou vyznavači velice specificky liberální demokracie. (Viz třeba mou recenzi knihy Jana-Wernera Muellera *What Is Populism?* nebo dílka *Anti-Pluralisms* Williama Galstona.)

Liberální demokraté se považují za obránce práv jednotlivce a menšin před neomezovaným diktátem většiny. Také prý hájí „pluralismus“. Konečně pak mají liberální demokraté za to, že většina jednoduše není schopná podílet se na vládnutí přímo, takže se musejí spokojit se zvolením zástupců z řad etablované politické třídy a politických stran. Tito zvolení zástupci se navíc rádi a často opírají na nevolené technokraty, permanentní byrokracii.

Liberální demokracie tedy je elitářský systém, namířený proti většině. Populisté věří, že i takovéto režimy mohou dobře posloužit obecnému blahu, pokud tedy vládnoucí elity zůstanou součástí lidu a nepřestanou se brát za jeho služebníky. Bez dohledu a adekvátních mocenských pák lidu však liberální demokracii nic nebrání v tom, aby nedegradovala ve vládu zkorumpovaných elit, jež slouží cizím zájmům nebo své osobní ctižádosti. Proto je také populismus na vzestupu: kvůli žízni po vymýcení korupce a obnově lidové suverenity.

Populisté nemusejí zavrhovat liberální mechanismy ochrany určené jednotlivcům a etnickým či politickým menšinám. Není nutno šmahem odmítat „pluralismus“ tam, kde je chápán jako svoboda názoru a demokracie s vícero stranami. Populisté dokonce nezhazují ani koncepty elity, politické reprezentace nebo technokratické způsobilosti. Obecné blaho národa však stavějí před ně s vědomím, že liberální hodnoty jeho automatickým garantem nejsou. Když tomu tak není, je třeba zakročit. Liberálové však často stavějí svou ideologii před obecné blaho, z čehož se rodí zkorumpovanost lidové vlády. Ideologický liberalismus je nemocí demokracie a populismus lékem na tuto nemoc.

Populismus a bělošská politika identity

Jak spolu souvisejí populismus a bělošská politika identity? Sám jsem jak populist, tak bělošský identitární aktivista. Najde se však celá řada vyznavačů bělošské politiky identity, kteří jsou rozhodně proti populismu (např. ti navazující na ideje **tradicionalismu** nebo monarchismu), stejně jako nebělošských populistů v mnoha zemích světa (mezi jinými filipínský Rodrigo Duterte nebo thajský Tchaksin Šinavatra).

Byť neexistuje nutná spojitost mezi populismem a bělošskou politikou identity, rád bych ukázal, že oba proudy by spolu měly ve všech bělošských zemích spolupracovat. Bílí identitáři budou díky populismu silnější – stejně jako populismus uchopením bělošských témat.

Co je pro bělošské aktivisty lákavého na populismu? Roger Eatwell a Matthew Goodwin ve své knize *National Populism: The Revolt Against Liberal Democracy* tvrdí, že vzestup národního populismu je přiživován jejich terminologií tzv. „kvartetem D“. Prvních z nich je neDůvěra (angl. *Distrust*), čili kolaps důvěry vlády v očích veřejnosti. Druhým je Destrukce, konkrétně eroze identity, překopání etnického složení jejich zemí v důsledku imigrace a multikulturalismu. Třetím trendem je Deprivace v podobě úpadku životní úrovně v důsledku globalizace, zejména středních a pracujících vrstev. Čtvrtí pak uzavírá „Dealignment“ (volně: „od-angažovanost“ nebo „od-účastnění“), tedy proces oslabování příslušnosti ke stranám levého i pravého středu, které spolehlivě udržovaly v chodu západní demokratický systém přinejmenším od konce 2. světové války.

Eroze identity prostřednictvím imigrace a multikulturalismu je jedním z nosných témat bělošských identitářů, podobně jako globalizací zapříčiněná deprivace. Jedinou skutečnou cestou k nápravě těchto problémů tudíž je uskutečnění idejí bělošských identitářů, jmenovitě postavení zájmů a identity původních bělochů na první místo. Jakmile bude pevně zakotvena tato zásada, ostatní z ní vyplyne, bude to jen otázka času a vůle.

Co se neDůvěry a „Dealignmentu“ týče, ty mohou působit v náš prospěch i proti nám, na každý pád je však můžeme pochopit, podílet se na nich a dokonce je pomáhat formovat.

Podle Eatwella s Goodwinem vystihuje toto „kvarteto D“ dlouhodobé a hlubší trendy, které budou ovlivňovat politický život po dlouhá desetiletí. Národní populismus je vlnou budoucnosti, na níž bychom se měli vyvézt k politické moci.

A v čem spočívá půvab bělošské politiky identity pro populisty? Záleží na tom, jak vymezujeme lid. Jde spíše o etnickou skupinu nebo občansky vymezenou entitu? Pravicovní populisté otevřeně nebo implicitně otevírají a využívají identitářská témata, zatímco levicovní populisté častěji vymezují lid občansky nebo třídně a soustředí se na ekonomické otázky. Eatwell a Goodwin správně označují za dynamo rozmachu populismu identitární a ekonomická témata – pravicovní populisté tak mohou svou prací s motivy z obou oblastí obsáhnout daleko větší záběr a oslovit větší podíl voličstva.

Bělošští identitáři před sebou mají nelehký úkol zlikvidovat legitimitu občanského nacionalismu a dotlačit pravicový populismus k otevřenému bílému identitářství.

Úvaha Grega Johnsona **Notes on Populism** na stránkách Counter-Currents Publishing 27. srpna 2020.